

Fördjupning i arbetslivet

arena skolinformation

FÖRDJUPNING ARBETSLIVET

Syftet med det här materialet är att erbjuda fördjupande uppgifter i samhällsfrågor kopplade till arbetsliv och arbetsmarknad. Det handlar till exempel om hur den svenska välfärden vuxit fram, hur jämställd den svenska arbetsmarknaden är med mera.

Uppgifterna gör det möjligt att arbeta på ett mer fördjupat sätt utifrån de krav som ställs i kursen Samhällskunskap 2. Det handlar till exempel om teorier och metoder som är centrala i samhällsvetenskaperna. Vissa av uppgifterna kan även användas i historia, kurs 2a.

1. Välj temauppgift

Det finns tre temauppgifter att välja mellan, varje temauppgift innehåller några frågeställningar att fördjupa sig i. Temauppgifterna presenteras på s. 8–27. Läs igenom dem och fundera på vilken du vill fördjupa dig i.

Välj mellan: Vägen till välfärd, Jämställdhet på arbetsmarknaden, Barnarbete och barnslaveri, Diskriminering på arbetsplatsen och Den fria rörligheten av arbetskraft.

2. Välj presentationsform

Vilken typ av uppgift vill du göra? Vad vill du att ditt arbete ska resultera i? Du kan välja mellan flera olika presentationsformer; en rapport, en essä eller en argumenterande text. De olika presentationsformerna skiljer sig åt, på flera sätt, men samtliga presentationsformer kräver en gedigen faktagrund för att bli kvalitativ.

En rapport har en tydlig struktur och utgår från ett vetenskapligt arbetssätt, essän är mer lättäm där kan du resonera lite mer fritt och du kan väva in egna tankar och reflektioner, i en argumenterande text ska du ta ställning för en åsikt och skriva en debattartikel eller insändare utifrån faktaunderlag.

Läs mer om de tre presentationsformerna på s. 5.

3. Gör så här

När du valt temauppgift och presentationsform är det dags att sätta igång.

Förtydliga din frågeställning

Välj ut en frågeställning som du vill arbeta med. Formulera gärna om den så att frågeställningen blir tydligt definierad, och att den fungerar till den presentationsform du har valt. Ska du till exempel göra en argumenterande text behöver du fundera på hur frågeställningen kan vinklas så att argumenten i frågan blir tydligare.

Inhämta information

Nästa steg handlar om att hämta information från olika källor. Använd internet och/eller tryckta källor för att samla fakta och statistik som behövs för att besvara den frågeställning du valt. Var noga med att skriva ner de källor du använder, de ska sedan granskas och redovisas i din källhänvisning. Du kan börja med de tips på källor som finns efter respektive frågeställning. Fortsätt sedan och sök på egen hand efter källor som ger dig den information du behöver för att besvara frågeställningen.

Bearbeta informationen – tolka och dra slutsatser

När informationen är inhämtad måste du bearbeta den. Faktaunderlag och statistik ska nu tolkas och du ska dra slutsatser ur den information du hämtat. Vad säger statistiken och på vilket sätt besvaras de olika delarna av frågeställningen?

- Ta fasta på dem delar i statistiken som förtydligar ett förhållande/tillstånd.
- Sammanfatta dina slutsatser, argument och eventuellt egna åsikter beroende på vilken presentationsform du valt.

Hantera dina källor

Sammanställ en korrekt källhänvisning. Information om hur detta ska se ut kan du få av din lärare eller hitta på nätet.

- Resonera kring källornas trovärdighet med hjälp av de källkritiska kriterierna. Här kan du hitta mer information om källkritik; kolla källan.

Arbeta fram din presentation

Arbeta fram din muntliga eller skriftliga presentation. Vad behöver du i

form av diagram, tabeller eller illustrationer för att belysa de väsentliga delarna i ditt arbete? Anpassa din sammanställning efter mottagaren.

4. Förväntat resultat

Här presenteras de färdigheter och förmågor du tränar och använder när du arbetar med temauppgifterna. Oavsett vilken presentationsform du väljer kommer du att beröra de flesta av följande punkter.

När du har genomfört den här uppgiften ska du kunna...

- analysera komplexa samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser,
- använda samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder,
- diskutera orsakerna samt politiska, ekonomiska och sociala konsekvenser av olika lösningar på samhällsfrågor,
- argumentera för dina ståndpunkter och värdera andras ståndpunkter,
- söka, granska och tolka information från olika källor, göra adekvata källhänvisningar samt reflektera kring källornas relevans och trovärdighet,
- på ett strukturerat sätt, uttrycka dina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

REDOVISNING

Här följer en kort sammanfattning av de redovisningsformer som du kan välja mellan.

Rapport

Utgångspunkten här är den vetenskapliga rapporten. Ett vetenskapligt arbetssätt är något som ska övas på ett studieförberedande program. Att kunna skriva en vetenskaplig rapport är något du också måste kunna då du skriver ditt gymnasiearbete.

En vetenskaplig rapport kan struktureras på följande sätt:

TITELSIDA – Titel på rapporten, namn, skola, program, termin och eventuellt handledare (undervisande lärare)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING, RUBRIKER OCH SIDNUMMER.

INLEDNING.

BAKGRUND – Vad har frågeställningen/temat för bakgrund och hur den kan kopplas till ämnet och samhället.

SYFTE – Vad är det du ska undersöka och vad vill du uppnå med rapporten.

FRÅGESTÄLLNINGAR – De frågeställningar du valt sammanfattas kort och tydligt.

METOD OCH KÄLLKRITIK – Här berättar du hur du gick tillväga när du samlade in informationen. Vad har du utgått från? Här kan du även värdera de källor du använder i din rapport.

RESULTAT – Här återfinns undersökningen som kan ha olika karaktär. Här presenteras resultaten av undersökningen. Det som presenteras måste beläggas. Det görs enklast med fotnoter.

DISKUSSION – Kort sammanfattning av din undersökning med syfte och resultat.

KÄLLFÖRTECKNING – Fullständiga uppgifter om de källor du använt.

BILAGOR

Prata med din lärare och sök information i en lärobok eller på internet om du behöver fler tips på hur du kan strukturera din vetenskapliga rapport.

Essä

En essä har inte samma formella krav på sig vad gäller formen som en vetenskaplig rapport har. I essä ska dock fokus ligga på att presentera fakta, men i en mer fri form än den vetenskapliga rapporten. Nationalencyklopedin definierar essä på följande sätt: ”en skriftlig framställning av måttligt omfång där man avser att meddela fakta men gör det på ett personligt sätt.”

Utgå från följande struktur:

RUBRIK – Visar din frågeställning.

INLEDNING – Kort sammanfattande text om det ämne/den frågeställning du har valt och varför du valt den.

TEXT – Presentera din frågeställning och besvara den med hjälp av de fakta du samlat in. Resonera och väv in egna tankar, men se till att hålla en röd tråd genom texten så att läsaren hänger med i resonemanget.

AVSLUTNING – Här besvarar du din frågeställning och här kan du även för resonemang om olika sätt att tolka svaret. Väva in egna tankar och funderingar kring hur frågeställningen. Här värderar du dina källor och gör din källkritik.

Argumenterande text

I en argumenterande text ska du ta ställning och argumentera för eller mot något. Det är viktigt att du inte bara tycker något i största allmänhet, din argumentation ska bygga kring fakta. Det innebär att du måste undersöka hur verkligheten är beskaffad innan du tar ställning.

Formen för en argumenterande text kan vara en insändare, en debattartikel, en ledare eller liknande. Studera gärna debattartiklar och insändare från en etablerad tidning för att se hur det kan se ut.

Förslag på struktur för en argumenterande text:

RUBRIK – Tydlig påstående för eller emot.

STÅNDPUNKT – Presentera din åsikt tydligt så att läsaren förstår vad standpunkt i frågan. Den argumenterande texten ska sedan handla om de argument du lägger fram för att visa att du har rätt.

ARGUMENT FÖR – Redogör för dina argument, var noga att väva in relevant fakta, samt presentera dina argument ur olika synvinklar så att de blir så stadig som möjligt. Redogör för källor.

ARGUMENT EMOT – Redogöra för de motargument som kan finnas i frågan, resonera kring hur du kan visa att dessa inte stämmer, plocka isär argumenten så att din standpunkt blir starkare.

AVSLUTNING – Sammanfatta din standpunkt och de starkaste argumenten, gör en kort och tydlig avslutning där ditt resonemang får en tydlig slutkläm.

Denna affisch användes av socialdemokraterna vid valet 1940. Då var partiledaren Per-Albin 55 år gammal. Hur gick det då? Socialdemokraterna fick cirka 53% av rösterna och kunde alltså bilda regering. Per-Albin Hansson är känd för att ha myntat begreppet "folkhemmet" i en debatt 1928.

TEMAUPPGIFT 1 – VÄGEN TILL VÄLFÄRD

Tiden efter det andra världskriget blev en fantastisk framgång för de flesta länder i västvärlden. En snabb ekonomisk uppgång gjorde det möjligt att skapa en ökad välfärd som kom fler människor tillgodo än någon gång tidigare i historien. I Frankrike kallades till exempel denna tid "trente glorieuses", som ungefär betyder de tre lysande decennierna. Det är under den här tidsperioden, mellan 1945–1975, som välfärdsstaterna i Europa byggs, och det var också under denna period som det svenska så kallade "folkhemmet" byggdes. Den svenska ekonomin gick på högvarv och BNP-tillväxten var i snitt cirka 3,5 procent per år mellan 1945 och 1975. Denna ekonomiska utveckling stannade av på 1970-talet.

Det krävs inte bara ekonomiska resurser för att skapa välfärd för alla i ett samhälle, det krävs också en politisk vilja. Pengarna i samhället måste fördelas och användas på ett sådant sätt att de kommer så många som möjligt till godo. I Sverige var det framför allt det Socialdemokratiska partiet som visade den politiska viljan. De innehade makten under hela perioden från 1945 till 1976.

Det finns ingen enhetlig definition av begreppet välfärdsstat. Men det handlar om att så många som möjligt ska få ta del av de resurser som skapas i samhället. Svaga och utsatta grupper ska speciellt beaktas. Det handlar ofta om att omfördela resurser i samhället, från de som har till de som inte har. Den omfördelningen sker oftast via skatter. De som har mycket betalar mer och de som behöver får. Solidaritetsprincipen innebär att alla betalar skatt, men bara de som behöver använder de tjänster som skapas utifrån skatteintäkterna.

Välj frågeställning

1. Hur skapades den svenska välfärden?

Du ska förklara uppkomsten av den svenska välfärden och undersöka vilka värderingar som låg bakom de politiska beslut som togs.

- Vad var det för resurser som fanns tillhands och vilka politiska beslut banade väg för den svenska välfärdsstaten?
- Vilka resurser byggde den svenska välfärden? När tog den svenska ekonomin fart under 1900-talet? Varför just då? Vilka branscher var mest framgångsrika?

- Vilka värderingar låg bakom de beslut som togs för att bygga den svenska välfärden? Hur stödde politiken ekonomin? Fanns det en opposition mot besluten och i så fall vad tyckte de?

TIPS PÅ KÄLLOR

Arbetslivet: www.arbetslivskoll.se/lorare/vart-material/kollektivavtal
Valfri lärobok i historia kurs 1b för gymnasiet

2. Hur fungerade den ekonomiska politik som byggde folkhemmet?

Under denna tid fördes en politik som grundade sig i John Maynard Keynes ekonomiska teorier. I Sverige fanns den så kallade Stockholmskolan med liknande idéer som Keynes. De var bland annat Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Erik Lindahl. Här nedan följer några frågor som kan vara intressanta att fokusera på?

- Vad var grunderna i den ekonomiska politik som utgick från teorierna ovan?
- Vilka var styrkorna – svagheterna?
- Vad var multiplikatoreffekten samt hur var det tänkt att den skulle fungera?
- Varför övergav man denna politik?

TIPS PÅ KÄLLOR

Klas Eklund; Vår ekonomi, Studentlitteratur AB

3. Vattendelaren 1975 – Varför avstannade den svenska ekonomiska tillväxten i mitten av 1970-talet?

På regeringens webbplats kan man läsa; ”Mitten av 1970-talet framstår som en vattendelare i svensk ekonomisk historia från andra världskriget och fram till idag. Under perioden 1945–1975 hade Sverige en genomsnittlig tillväxt på ca 3,5 procent per år. Under perioden 1975–2000 låg tillväxt på i genomsnitt 1,5 procent per år.”

- Analysera vad det var som hände på 1970-talet och varför konsekvenserna blev så stora och långvariga?

TIPS PÅ KÄLLOR

Regeringen: www.government.se/sb/d/3923/a/55727?setEnableCookies=true

4. Den svenska välfärden – Hur ska man förklara framväxten av den svenska välfärdsstaten i ett historiskt perspektiv?

I ämnet historia finns som bekant olika synsätt för vad som är de centrala drivkrafterna för förändring. Beroende på vilket perspektiv man väljer kommer den analys man gör att se delvis olika ut.

Två perspektiv för att analysera drivkrafterna bakom den historiska utvecklingen är aktörs- och strukturperspektivet.

- Läs in dig på de två perspektiven. Information om dessa finns i de flesta läroböcker i Historia 2. Du kan också leta information på webben samt prata med din lärare.

- Analysera framväxten av det svenska folkhemmet utifrån dessa två perspektiv. Tidsperiod cirka 1930 till 1975.

Gå till aktiviteter och välj arbets- och redovisningsform.

TIPS PÅ KÄLLOR:

Historia 2: <http://www.historia2.se/historia123/?p=1044>

Hur påverkar köns-
identitet val av yrke?

TEMAUPPGIFT 2 – JÄMSTÄLLDHET PÅ JOBBET

Det är fortfarande stora skillnader mellan mäns och kvinnors villkor på arbetsplatser i Sverige. Trots att de allra flesta är överens om att det ska vara lika för män och kvinnor är det inte så i verkligheten. Kvinnor och män arbetar i olika yrken, inom olika sektorer, på olika positioner och de tjänar olika mycket. En kvinna tjänar till exempel bara 82 procent av vad en man tjänar. Och värst är det inom Landstinget, där tjänar i genomsnitt kvinnor 29 900 kr jämfört med männens 31 900 kr. Kvinnorna har alltså 25 procent lägre lön än män. (Källa: medlingsinstitutet, SCB)

Arbetsmarknaden är dessutom till stor del uppdelad efter kön, vissa yrken är dominerade av kvinnor och andra av män. Hur vanligt är det med kvinnliga brandmän, gruvarbetare eller lastbilschaufförer? Och manlig personal inom förskolan och vård är inte särskilt vanligt.

I dag tar kvinnor en allt större del av platserna till högre utbildning, delvis på grund av att de presterar bättre och får bättre betyg. Vad beror det på och vilka konsekvenser kan det få på längre sikt?

Många företag och organisationer vill gärna vara jämställda och det är många som tycker att det är självklart att det ska vara lika villkor för män och kvinnor, men ändå tycks ojämställdheten leva kvar. Visst sker det förändringar, jämställdheten har ökat de senaste åren, men utvecklingen är alldeles för långsam tycker många.

Varför ser det ut så här? Och vad kan man göra för att skapa en mer jämställd arbetsmarknad?

Välj frågeställning

Här nedan följer frågeställningar som har med jämställdhet att göra. Vilken frågeställning vill du fördjupa dig i? Läs igenom och välj en. Välj sedan presentationsform innan du börjar arbeta med uppgiften.

1. Hur jämställd är den svenska arbetsmarknaden?

Du ska ta reda på mer om hur det ser ut på den svenska arbetsmarknaden när det gäller jämställdheten. Använd statistiskt underlag och

FOTO: FLICKR

presentera en bild av hur situationen ser ut vad gäller löner, olika yrkesgrupper, positioner osv. Hur ser de typiska kvinnoyrkena, respektive mansyrkens ut och vilka yrken värderas högre än andra? Dra sedan slutsatser utifrån resultatet.

TIPS PÅ KÄLLOR

Statistiska centralbyrån: www.scb.se,
Medlingsinstitutet: www.mi.se

2. Vad görs för att skapa ett mer jämställt samhälle?

Du ska ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits och vilka som man idag diskuterar för att skapa ett mer jämställt samhälle. Hur ser de olika förslagen ut? Vilka argument används för att stödja åtgärderna? Vilka problem finns för att genomföra dessa?

TIPS PÅ KÄLLOR

Regeringen: www.regeringen.se, Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se

3. Världens mest jämställda land?

Du ska göra en historisk tillbakablick för att ta reda på mer om hur Sverige lyckades få ryktet om sig att vara världens mest jämställda land. Vilka åtgärder gjordes och vilket genomslag fick dessa åtgärder? Hur såg andra länder på den svenska utvecklingen? Hur ser det ut idag? Stämmer bilden?

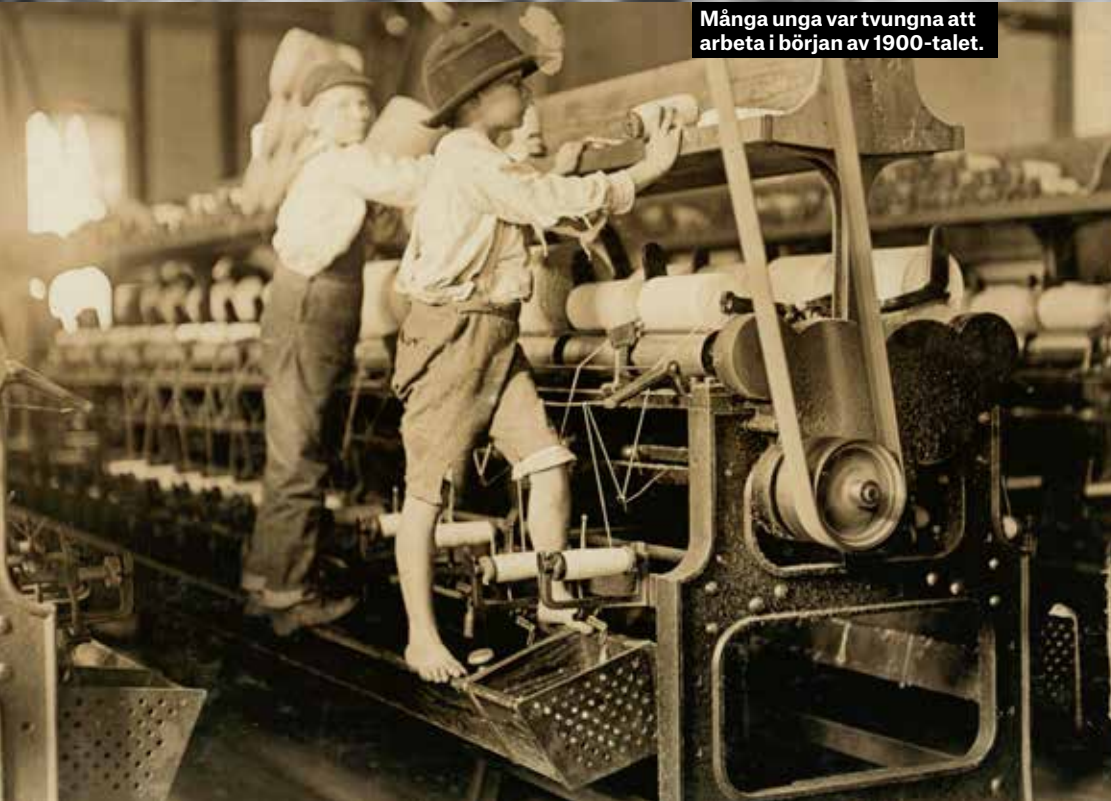
TIPS PÅ KÄLLOR

Kvinnorum – historia från vikingatid till nutid, Tidningen ETC: www.etc.se/ekonomi/sa-blev-vi-varldens-mest-jamstallda-land
Global Gender Forum: www.weforum.org/issues/global-gender-gap

Många unga var tvungna att arbeta i början av 1900-talet.

TEMAUPPGIFT 3 – BARNARBETE OCH BARNSLAVERI

Man räknar med att det i världen idag finns cirka 150 miljoner barn i åldrarna 5–14 som arbetar. 150 miljoner motsvarar 15 procent av alla barn i den åldersgruppen. Av förklarliga skäl går det inte att ta fram några exakta siffror då det inte finns en enhetlig definition av vad barnarbete/barnslaveri är och det finns inte heller någon tillförlitlig statistik. Vissa av dessa barnarbeten bedrivs under slavliknande former och kallas då för barnslaveri.

De flesta barn som arbetar finns i Afrika, Asien och Sydamerika. Men det finns även barnarbete i de rika länderna i västvärlden.

En av orsakerna till att barn används som arbetskraft är att arbetsgivaren kan ge dem låga löner samtidigt som de inte kan kräva sina rättigheter. De tillåts inte att organisera sig och de har alltså obefintliga möjligheter att ifrågasätta sin situation i relation till en vuxen arbetsgivare.

En konsekvens av barnarbetet är att barnen som arbetar inte går i skolan. Det hindrar dem från att i framtiden kunna delta i samhället. Utan utbildning är det svårt att som vuxen skaffa sig ett arbete som ekonomiskt sett kan förbättra livssituationen.

I Sverige finns det lagar på arbetsmarknaden som reglerar vad som gäller för arbete och barn. Det innebär att det är olagligt för barn att arbeta här. Det är i första hand föräldrarna eller föräldern som har försörjningsansvar för sina barn.

Välj frågeställning

Här nedanför följer frågeställningar som har med barnarbete/barnslaveri att göra. Vilken frågeställning vill du fördjupa dig i? Läs igenom och välj en. Välj sedan presentationsform innan du börjar arbeta med uppgiften

1. Vad gör företagen för att motarbeta barnarbete?

Det finns ett mycket tydligt motstånd mot barnarbete i Sverige idag. Inget stort multinationellt företag vill bli förknippat med barnarbete.

Reaktionerna skulle bli mycket starka om det framkom att barnarbete låg bakom en viss produkt. Företaget skulle snabbt förlora förtroende och sannolikt minska sin försäljning.

Här nedan följer en rad frågeställningar. Du kan själv välja var ditt fokus ska ligga.

- Tillverkning av kläder, mattor och textilier är industrier som ofta är anklagade för att använda barnarbete i sin produktion. Undersök hur ett svenskt klädesföretag (som tillverkar kläder utomlands) försäkras sig om att de inte använder barn i sin produktion.

- Vad gör företaget för att bekämpa och motarbeta barnarbete?
- Vad gör företaget om man upptäcker barnarbete hos någon av sina leverantörer?
- Vad finns det för lagar i Sverige som reglerar barnarbete?

TIPS PÅ KÄLLOR

Webbplatser till de företag du valt, Barnkonventionen: www.unicef.se/barnkonventionen, UNICEF - policy för företag

2. Är det möjligt att köpa varor ”barnarbets säkert”?

Vi lever i en global ekonomi, det är inte lätt att som konsument veta hur de varor vi köper är tillverkade. Är det överhuvudtaget möjligt att veta om barn har varit inblandade i produktionen?

Har jag som konsument ett ansvar för att ta reda på det? Eller är det producenterna och återförsäljarna som har det största ansvaret?

Hur ska jag vara säker på att det jag köper inte är tillverkat av barn?

- Problematiska och undersök din egen konsumtion.

Utgå från några produkter du konsumerar där du misstänker att det skulle vara möjligt att barn har deltagit vid tillverkningen. Några tips är mobiltelefon, importerade kläder, sportartiklar.

Försök att spåra hela kedjan i din produkt. Kontakta tillverkare, återförsäljare och myndigheter. Vad får du reda på?

TIPS PÅ KÄLLOR

Konsumentverket: www.konsumentverket.se, Tullverket: www.tullverket.se, Regeringen: www.regeringen.se

3. Varför är barnarbete vanligare i vissa länder?

Barnarbete är vanligare i vissa delar av världen och i vissa länder i dessa delar.

Varför är det så och vilka konsekvenser får det för landet?

- Undersök i vilka länder barnarbete är vanligast. Inom vilka industrier och branscher är barnarbete vanligast?

Välj ut två av de länderna.

- Gör en analys kring varför barnarbete är vanligare där än i andra länder där du väver in orsaker, konsekvenser och vad man skulle kunna göra för att förbättra situationen.

TIPS PÅ KÄLLOR

Rädda barnen: www.raddabarnen.se, UNICEF: www.unicef.se, Världskoll: www.varldskoll.se

4. Skyddar barnkonventionen världens barn?

Alla FN:s konventioner om mänskliga rättigheter gäller barn. Som ett utökad skydd har FN skapat barnkonventionen för att säkra barnets speciella rättigheter. Trots detta existerar det fortfarande barnarbete och barnslaveri.

Hur stort skydd ger barnkonventionen världens barn?

- Vilka länder har skrivit under den?
- Vad innehåller den?
- Vilken ställning har den, är den en lag i Sverige eller?
- Vad innebär det att skriva under?
- Finns det barnarbete i länder som undertecknat barnkonventionen? Hur är det i så fall möjligt?

TIPS PÅ KÄLLOR

Rädda barnen: www.raddabarnen.se, UNICEF: www.unicef.se, Världskoll: www.varldskoll.se

Ska vi göra skillnad på folks namn, sexuella identiteter eller ålder?

TEMAUPPGIFT 4 – DISKRIMINERING PÅ ARBETSPLATSEN

Sverige ställer upp bakom FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, riksdagen har antagit en diskrimineringslagstiftning och inrättat en diskrimineringsombudsman som ska kontrollera och bevaka att människor inte blir diskriminerade i samhället och på arbetsplatser. Den verkar finnas en stark politisk vilja att Sverige ska vara ett rättvist samhälle utan och diskriminering. Trots dessa politiska åtgärder och goda föresatser utsätts människor ändå, dagligen, för olika former av diskriminering. Det handlar om att enskilda individer och grupper av människor särbehandlas, erbjuds sämre villkor, lägre lön eller inget arbete alls på grund av till exempel etnicitet eller sexuell läggning.

Ett exempel är de undersökningar som visar att personer utan ett svensk klingande namn har betydligt svårare att få ett arbete än de som har ett vanligt svenskt namn. Det finns de som menar att denna utgallring förklaras av att det finns strukturer som vi inte ser och som gör att vi faller in i ett mönster och agerar på ett visst sätt. Vi fattar beslut som får rasistiska konsekvenser utan att vi är rasister. Detta kallas strukturell rasism. Begreppet är omdebatterat och inte alla är överens om att det faktiskt existerar.

Ett annat exempel är att det blir svårare att få ett nytt jobb när man blivit äldre. Det handlar bland annat om att det är svårare att få komma på en jobbintervju, något som också är en verklighet för de yngsta arbetssökandena. Äldre kan också ha sämre möjligheter att få ta del av kompetensutveckling som möjliggör en utveckling i yrket.

Det här är bara några av många exempel på hur människor diskrimineras på arbetsmarknaden.

Välj frågeställning

1. Räcker det med lagar och en ombudsman för att bekämpa diskriminering?

I Sverige finns det lagar som ska förhindra och minska diskriminering på arbetsplatserna. Det finns också en diskrimineringsombudsman (DO) som har till uppgift att se till att de här lagarna följs.

- På vilka grunder kan man bli diskriminerad?
- Hur arbetar DO för att försöka minska diskrimineringen i samhället?
- Inom vilka områden är diskrimineringen mest utbredd? Vilka konsekvenser kan det få för samhället och olika grupper?
- Räcker det med lagar och ombudsman för att bekämpa diskrimineringen på arbetsplatser? Finns det andra åtgärder som du anser att man borde testa för att minska diskriminering på Sveriges arbetsplatser? Ge förslag och motivera.

TIPS PÅ KÄLLOR:

Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se, Statistiska centralbyrån: www.scb.se, Migrationsinfo, www.migrationsinfo.se

2. Hur jämlikt är det mellan arbetssökande med svenskklingande namn och andra?

Undersök hur det ser ut på den svenska arbetsmarknaden när det gäller arbetslöshet och etnicitet.

- Är det svårare att få arbete för en person med ett utländskt klingande namn än för en arbetssökande med ett traditionellt svenskt namn?
- Finns det skillnader mellan olika etniska grupper vad gäller arbetslöshet?
- Vad finns det för undersökningar och vilket resultat visar de?

TIPS PÅ KÄLLOR:

Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se, Migrationsinfo, www.migrationsinfo.se

3. Vad säger lagen?

Vi vet att det finns diskriminering på Sveriges arbetsplatser som drabbar både samhället olika grupper och individer på arbetsmarknaden.

Men vad finns det för lagar och regler som ska förhindra att diskriminering sker på arbetsmarknaden i dag?

Är det vanligt att arbetsgivare åtalas för att de bryter mot dessa lagar?

Vad kan man göra för att förbättra situationen? Ge egna förslag: Hur skulle detta kunna motarbetas då det gäller anställningsförfaranden? Behövs det mer lagstiftning?

TIPS PÅ KÄLLOR:

Regeringen: <http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>
Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se, Migrationsinfo, www.migrationsinfo.se

4. Är det möjligt att skapa en jämlik arbetsmarknad?

Hur kan man försäkra sig om att jämlikhet råder på arbetsmarknaden och att det är kompetens och duglighet som är avgörande när det gäller rekrytering av personal?

- Gör ett eget förslag på åtgärder som skulle kunna skapa en jämlik arbetsmarknad.
- Ge konkreta förslag, reflektera kring svårigheter, motstånd som skulle kunna uppstå med mera. Ge förslag på hur ditt förslag skulle kunna finansieras.

TIPS PÅ KÄLLOR:

Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se, Diskrimineringslagstiftningen: <http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>

TEMAUPPGIFT 5 – DEN FRIA RÖRLIGHETEN AV ARBETSKRAFT

En av den Europeiska unionens grundstenar är den inre marknaden, även kallad de fyra friheterna. De handlar om att av varor, tjänster, kapital och människor ska kunna röra sig fritt inom EU:s medlemsländer. Det ska inte finnas några tullar eller andra handelshinder som kan utgöra ett hinder, varor, tjänster, kapital och människor ska kunna röra sig fritt. Mängder av utredningar och lagstiftning har ägnats åt detta inom EU-organisationens arbete.

På den inre marknaden råder principen om icke-diskriminering. Det innebär till exempel att en produkt som är godkänd i ett medlemsland automatiskt är godkänd i alla medlemsländer. Det innebär också att EU-medborgare ska kunna verka och bosätta sig var som helst inom EU:s område och behandlas på samma sätt. Den inre marknaden var i princip genomförd 1993, men lagstiftningen måste hela tiden övervakas och utvecklas. Till exempel så måste nya medlemsländer anpassas till de regler som råder. Det är EU-kommissionen som sköter övervakningen av att den inre marknaden fungerar som den ska.

Av de fyra friheterna i den inre marknaden är det framför allt rörligheten av människor som varit och är den svåraste att få att fungera. Lönenivåer, kollektivavtal, levnadsstandard och kostnadsnivå är bara några av de saker som skiljer sig åt mellan medlemsländerna. Det innebär att det till exempel uppstår konflikter när arbetare från ett medlemsland kommer till ett annat land och arbetar för lägre löner än de som bor och verkar i det landet. Enligt en undersökning som LO gjorde 2013 kommer en tiondel av arbetskraften på svenska byggarbetsplatser från andra EU-länder. En del av dem arbetar för så låga timpenningar som 10 kronor timmen. En del av dem har inte riktiga arbetskläder och skyddsutrustning och kanske till och med bor på byggena.

Välj frågeställning

1. Den svenska lagstiftningen räcker inte till

År 2004 sattes den fria rörligheten av arbetskraft på prov. En konflikt bröt ut i anslutning till ett bygge i Vaxholm utanför Stockholm.

- Vad det var som hände?
- Vilka var inblandade och vad handlade konflikten om?
- Hur slutade konflikten?
- Vilka konsekvenser fick den för EU och Sverige?

TIPS PÅ KÄLLOR

Fackföreningen byggnads: www.byggnads.se/Ovrigt/Vaxholm-enligt-Byggnads/
Fackförbundet Unionen: www.kollega.se/vaxholmsmalet-en-sammanfattning

2. Varför vill de ur Europaparlamentet?

I valet till Europaparlamentet 2014 fick flera partier som är emot den fria rörligheten av arbetskraft många röster.

- Undersök något av dessa partier och ta reda på hur de resonerar.
- Vad är enligt dem problemet med den fria rörligheten?
- Varför får partier av denna typ många röster just nu?

TIPS PÅ KÄLLOR

EU-upplysningen: <http://www.eu-upplysningen.se>, Europeiska kommissionen: http://ec.europa.eu/finland/service/mobility/index_sv.htm

3. Varför är det viktigt med kollektivavtal?

I Sverige har kollektivavtalen en stark ställning, men vad är ett kollektivavtal egentligen?

- Undersök kollektivavtalens historia, deras innehåll idag samt vilken betydelse de har idag.
- Titta också på om det finns olika syn på dessa avtal från politiskt håll.
- Här kan det vara intressant att skriva en argumenterande text kring din syn på kollektivavtal efter att du tagit reda på mer om detta.

TIPS PÅ KÄLLOR

TCO: <http://www.tco.se/vara-fragor/Arbetsratt/Vad-ar-ett-kollektivavtal/>, svenskt näringsliv: http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/konfliktregler/sa-fungerar-kollektivavtal_557169.html

4. Tycker de två största partierna olika?

Sveriges två största riksdagspartier Socialdemokraterna och Moderaterna sluter båda upp bakom EU och den inre marknaden. De har dock inte en gemensam syn på hur den fria rörligheten av arbetskraft ska se ut.

- Vad tycker partierna, vad beror deras åsikter på och vilka konsekvenser kan deras ståndpunkter få?

TIPS PÅ KÄLLOR:

Socialdemokraterna: <http://www.socialdemokraterna.se>,
Moderaterna: <http://www.moderat.se>

5. Fri rörlighet för alla!

Tänk dig att hela världen skulle vara öppen för all arbetskraft. Hur skulle det fungera, vilka skulle fördelarna respektive nackdelarna vara. Skulle det överhuvudtaget kunna fungera?

- Skriv en argumenterande text där du tar ställning för fri rörlighet för alla överallt. Tänk på att försöka bemöta den kritik du kan få genom att ge konkreta förslag på lösningar.

KOPPLINGAR TILL KURSPLANEN

Alla övningar i detta tema är tematiska fördjupningar i samhällsfrågor. Här nedan följer ett urval av förmågor, centralt innehåll och kunskapskrav som berörs i de fem temauppgifterna. Materialet är i första hand tänkt att användas som en fördjupning inom samhällskunskap 2 (och till viss del historia 2).

Ämnesförmågor

Temauppgifterna täcker med god marginal in stora delar av de förmågor som eleven ska ges förutsättningar att utveckla:

- Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.
- Förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.
- Förmåga att uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

Samhällskunskap 2 100 p

Centralt innehåll

- Nationalekonomiska teories framväxt och genomslagskraft utifrån historiska villkor och motsättningar, till exempel merkantilism, ekonomisk liberalism, marxism, keynesianism och monetarism. Frågor om tillväxt, makt, inflytande, ett hållbart samhälle, miljö och resursfördelning i relation till de ekonomiska teorierna.
  - Tematisk fördjupning i samhällsfrågor.
  - Tillämpning av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i arbetet med komplexa samhällsfrågor.
  - Källkritisk granskning, tolkning och värdering av information från olika medier och källor i arbetet med komplexa samhällsfrågor. Källhänvisning enligt vanliga system.

- Muntlig och skriftlig presentation i olika former och med olika tekniker som är vanliga inom området, till exempel debatter, debattartiklar, rapporter och essäer.

Kunskapskrav

Betyget E

Eleven kan analysera komplexa samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven **med viss säkerhet** samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder. Eleven diskuterar **översiktligt** orsakerna samt politiska, ekonomiska och sociala konsekvenser av olika lösningar på samhällsfrågor.

Eleven kan ge **enkla** argument för sina ståndpunkter och värderar med **enkla** omdömen andras ståndpunkter.

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven **med viss säkerhet** söka, granska och tolka information från olika källor, göra adekvata källhänvisningar samt göra enkla reflektioner om källornas relevans och trovärdighet.

Eleven kan, med viss säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

Betyget C

Eleven kan analysera komplexa samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven **med viss säkerhet** samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder **samt värderar dem med enkla omdömen**.

Eleven diskuterar utförligt orsakerna samt politiska, ekonomiska och sociala konsekvenser av olika lösningar på samhällsfrågor. Eleven kan ge **välgrundade** argument för sina ståndpunkter och värderar med **enkla** omdömen andras ståndpunkter.

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med **viss säkerhet** söka, granska och tolka information från olika källor, göra adekvata källhänvisningar samt göra välgrundade reflektioner om källornas relevans och trovärdighet utifrån syftet.

Eleven kan, **med viss säkerhet** och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer samt formulera sig självständigt i förhållande till källorna.

Betyget A

Eleven kan analysera komplexa samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven **med säkerhet** samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder **samt värderar dem med nyanserade omdömen**.

Eleven diskuterar **utförligt och nyanserat** orsakerna samt politis-

ka, ekonomiska och sociala konsekvenser av olika lösningar på samhällsfrågor.

Eleven kan ge **välgrundade och nyanserade** argument för sina ståndpunkter och värderar med nyanserade omdömen andras ståndpunkter.

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med **säkerhet söka**, granska och tolka information från olika källor, göra adekvata källhänvisningar samt göra **välgrundade och nyanserade** reflektioner om källornas relevans och trovärdighet utifrån syftet. Eleven kan, **med säkerhet** och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer **samt formulera sig självständigt i förhållande till källorna**.

Historia 2 a

Ämnesförmågor

- Kunskaper om tidsperioder, förändringsprocesser, händelser och personer utifrån olika tolkningar och perspektiv.
- Förmåga att använda en historisk referensram för att förstå nutiden och för att ge perspektiv på framtiden.

Centralt innehåll

- Tematiska fördjupningar kring historiska frågeställningar av betydelse för individer, grupper och samhällen, till exempel lokalhistoria, global migration och kulturmöten, olika historiska världsbilder, synen på jämställdhet och människors värde samt resursutnyttjande och människors förhållande till naturen.
- Historiska begrepp och förklaringsmodeller, och deras tillämpning på olika historiska frågeställningar.

Kunskapskrav

Betyget E

Eleven ger **enkla** exempel på, och förklarar **översiktligt**, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden.

Dessutom kan eleven dra några **enkla** slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

Eleven kan **med viss säkerhet** använda **några** historiska begrepp och **någon** teori för att formulera, utreda, förklara och dra slutsatser om historiska frågeställningar utifrån olika perspektiv.

Betyget C

Eleven ger **enkla** exempel på, och förklarar **utförligt**, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden.

Dessutom kan eleven dra några **välgrundade** slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

Eleven kan med **viss säkerhet** använda historiska begrepp och olika teorier för att formulera, utreda, förklara och dra slutsatser om historiska frågeställningar utifrån olika perspektiv.

Betyget A

Eleven ger **komplexa** exempel på, och förklarar **utförligt och nyanserat**, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden samt argumenterar för och emot olika sätt att se på dessa samband.

Dessutom kan eleven dra några **välgrundade och nyanserade** slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

Eleven kan **med säkerhet** använda historiska begrepp och olika teorier för att formulera, utreda, förklara och dra slutsatser om historiska frågeställningar utifrån olika perspektiv.

